

Journal of Analytic Divinity
International Refereed Journal
Volume 1/1, p. 65-82
DOI Number:
ISSN: **2602-3792**
ANKARA-TURKEY.
This article was checked by iThenticate.

Analytic Divinity Center
www.andcenter.org

DİNİ GRUPLARIN DİNİ BİLGİ KAYNAKLARINI KULLANIRKEN ARAÇSALLAŞTIRDIĞI FORMLAR (FETÖ ÖRNEĞİ)

Emine KAYA *

ÖZET

İslam'ın temel bilgi kaynakları olan Kur'an ve sünnet, dini gruplar tarafından çeşitli amaçlar doğrultusunda kullanılmaktadır. Bu amaçlar, dini grupların varoluş gayelerine ve grupların ulaşmak istediği hedeflere göre değişmektedir. Dini gruplarda dini argümanların çeşitli formlarda kullanımı, yeni ve etkili bir söylem oluşturmak ve insanları grup mekanizmasına katmak için oldukça önemlidir. Bu bağlamda makalenin konusu, Fetö'nün İslam'ın bilgi kaynaklarını hangi formlar aracılığıyla kullandığını ortaya koymaktır. Makalenin temel amacı, Fetö'nün dini bilgi kaynaklarını vaaz/sohbetler, rüya, ilham, keşif ve keramet, yayın grupları, manipülasyonlar/propagandalar ile kullanarak nasıl işlevsel hale getirildiğini açıklamaktır. Makalede saha taraması ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Fetullah Gülen'in vaaz/sohbet videolarından, haberlerden ve ulaşılan kaynaklardan çıkarımlar yapılmış ve veri olarak kullanılmıştır. Sonuç olarak, Gülen toplumun Kur'an'a, sünnete, sahabe yaşantısına ilişkin hassasiyetini kullanarak insanları etkilemiştir. İnfak çerçevesinde himmet paraları toplanmış, itaat ile Cemaat dışında hareket edemeyen müntesipler yetiştirilmiştir. Rüyalar ile sıkıntıya düşülen konular çözülmüş ve Hz. Peygamber adeta Cemaat toplantılarında ve organizasyonlarında bulundurulmuştur. Fetö, Türkiye'ye yaşattığı acı tecrübenin yanında dini gruplara ve dini gruplara mensup Müslümanlara dair olumsuz bir algının oluşmasına sebep olmuştur.

---

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, emine22k@gmail.com

---

Anahtar Kelimeler: Fetö, Dini bilgi kaynakları, Yayın grupları, Manipülasyon, Propaganda, Araçsallaştırılmış Formlar

**FORMS INSTRUMENTALISED WHILE USING SOURCES
OF RELIGIOUS KNOWLEDGE BY RELIGIOUS GROUPS
(FETO CASE)**

ABSTRACT

The Qur'an and Sunnah, the basic sources of Islam, are used by religious groups for various purposes. These goals vary according to the existence of religious groups and the aims that groups want to achieve. The use of religious arguments in various forms in religious groups is very important to create a new and effective discourse and to involve people in the group mechanism. In this context, the subject of the essay is to reveal the forms through which Fetullah Gulen Community uses Islam's sources of information. The main purpose of this article is to explain how the Gülen community's religious sources of knowledge are made functional by using sermons /conversations, dream, inspiration, oracle, broadcast groups, manipulations/propaganda. In addition, content analysis method is used in this article. As a result, Gulen affects the people by using sensitivity to the Qur'an, sunnah, life of companionship. In the frame of the help, money was collected, and martens who were unable to move outside the congregation by obedience were raised. Issues that were troubled with dreams were solved and The Prophet Muhammed was found in congregational meetings and organizations. The community has caused a negative reaction to Muslims belonging to religious groups and religious groups as well as suffering experience in Turkey.

Key Words: Feto, Sources of Religious Information, Broadcast groups, Manipulations, Propaganda, Instrumentalized forms.

DİNİ GRUPLARIN DİNİ BİLGİ KAYNAKLARINI KULLANIRKEN ARAÇSALLAŞTIRDIĞI FORMLAR (FETÖ ÖRNEĞİ)

Giriş

İslam'ın bilgi kaynakları, Kur'an ve sünnettir. Dini gruplar, Kur'an ve sünneti çeşitli formlar içerisinde ve çeşitli amaçlar doğrultusunda kullanmakta ve araçsallaştırmaktadır. Bu amaçlar, kimi zaman insanlara bilgi vermek, onları aydınlatmakken; kimi zaman insanları etkilemek, onları kendi safına çekmek olabilmektedir (Kaya, 2017).

Türkiye'de dini grupların dini bilgi kaynaklarını kullanımda araçsallaştırdığı formlar ile ilgili literatüre bakıldığında Sarıkaya'nın (2001) sohbetin/vaazın işlevinden bahsettiği çalışması, Büyükkara'nın (2007) dini gruplarda lider vaazlarının propagandaya dönüşmesini ele alması ve Sevinç'in (2012) vaazın araçsallığı ile ilgili yaptığı çalışma ön plandadır. Bu makalede ise Fetö'nün İslam'ın bilgi kaynaklarını hangi formlar aracılığıyla kullandığını ortaya konulacaktır. Buna bağlı olarak bu makalenin temel amacı, Gülen cemaatinin dini bilgi kaynaklarını 1) Vaaz/sohbetler 2) Rüya, ilham, keşif ve keramet 3) Yayın grupları 4) Manipülasyonlar/ propagandalar ile kullanarak nasıl işlevsel hale getirildiğini açıklamaktır. Fetullah Gülen, Kur'an ve sünnete en çok vaaz ve sohbetlerde başvurmaktadır. Gülen Cemaati, rüya, keşif, ilham ve keramet ile ilgili sübjektif dini tecrübeleri de dini bir bilgi kaynağı olarak değerlendirmektedir. Dini grupların kendi bilgi aktını oluşturduğu yayın gruplarında ve propagandaları/manipülasyonları içerisinde Kur'an ve sünneti işlevsel hale getirdiği de ortadadır. Ayrıca bu makalede saha taraması ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Fetullah Gülen'in vaaz/sohbet videolarından, haberlerden ve ulaşılan kaynaklardan çıkarımlar yapılmış ve veri olarak kullanılmıştır. Vaaz ve sohbetlerinden yapılan alıntılarda anlaşılması güç kısımlar bütünlüğü ve bağlamı bozmayacak şekilde düzeltilmiş ve kısaltılmıştır. Türkiye'de dini grupların ve özelde Gülen Cemaatinin dini bilgiyi aktarmada araçsallaştırdığı formlar üzerine bütüncül bir çalışma olmaması ise, bu makaleyi önemli ve özgün kılmaktadır.

Vaaz ve Sohbet Halkaları

Dini gruplar, taraftar kazanmak için kendilerini mevcutların en iyisi olarak gösterme çabası içerisine girmektedirler (Sarıkaya, 2001: 57). Bunu yaparken de kendilerini tanıtacakları en önemli formlar, vaaz ve dini sohbetlerdir. Dini gruplarda, dini bilgi kaynaklarına en çok vaazlarda ve sohbetlerde yer verilir. Liderlerin vaaz ve sohbette kullandığı dini bilgiler, genelde Kur'an çerçevesinde, Kur'an'ın yorumlanması, sünnet, hadis, sahabe yaşantısı, tasavvuf, tarikat öğretisi etrafında şekillenmektedir. Grup üyeleri gruba katıldıklarında vaazlara ve sohbetlere devam etme sözünü vermelidir. Çünkü vaazlara ara vermek, üyelerin gruba bağlılığını yitirmesine ve temel anlatıyı sorgulamasına sebep olabilmektedir. Vaaz ve sohbetlere düzenli olarak katılan üyelerin anlatılarından feyz almaları, manevi bir yükseliş yaşamaları ve hayatlarını bu anlatı etrafında şekillendirmeleri beklenir.

Vaaz/sohbet, dini bir bilgi kaynağı değil, dini bilgi kaynaklarının kullanıldığı bir formdur. Vaazın/sohbetin grup içi etkileşimi sağladığı, insanları kaynaştırma özelliği olduğu, kolektif şuur oluşturduğu ve teşkilatlanmayı sağladığı görülerek Fetö tarafından kullanılmıştır. Ayrıca Gülen'in vaaza yönelmesi, dinî tebliğ ve irşat vasıtasıyla kendine bir peygamber rolü biçtiği şeklinde de yorumlanabilir.

Gülen'in küçük yaştan itibaren dinî icra görevini yürütmesi, onun sohbet ve vaaz sistemini benimseyip geliştirmesine yardımcı olmuştur. Gülen'in fikirleri için ilk ve en sağlam taşıyıcı araç vaazları olmuş ve bu vaazlar, tüm ülke sathında bir cemaatin oluşmasına kaynaklık etmiştir. Gülen, hayatının her döneminde- askerlikte bile- vaaz etme vazifesini sürdürmüştür. Ayrıca Gülen vaazları/sohbetleri, yaygın din eğitimi için ve gündelik hayatın sorunlarına yönelik bilgi aktarımının da aracıdır (Sevinç, 2012: 134- 142).

Gülen, vaazlarında insanların duygularını harekete getirecek, coşku ve heyecan uyandıracak şekilde onlara hitap etmektedir. Sözün gücünü kullanarak Gülen, kitleleri harekete geçirmeye çalışmaktadır. O, "*Camide vaaz ettiğim zamanda namaz kılmadıkları halde, abdestsiz sohbet dinleyen insanlar vardı*" diyerek vaazındaki başarısını dillendirmiştir. (Sevinç, 2012: 140). Burada Gülen'in vaazlarının insanlar tarafından takip edilmesinin cami cemaatinin de ötesine geçtiği görülmektedir.

Gülen'in vaazlarının ilgiyle takip edilmesinde 1) Vaazlarının muhteviyatı 2) İslami kavramları modern sosyal şartlar konteksti içinde yorumlaması etkili olmuştur. Örneğin Gülen, Kant, Victor

Hugo, Sartre, Kafka, Dostoyevski gibi dünya yazarlarının eserlerini çok iyi incelemiş ve bunların fikirlerini İslâm'ın çağın ihtiyaçlarına göre yeniden yorumlanmasında kullanmıştır (Yavuz, 2005: 251).

Gülen vaazlarının, sohbetlerinin muhteşemliğini oluşturan en önemli kaynaklar ayetler, hadisler, Hz. Muhammed'in ve sahabenin hayatıdır. Gülen, insanların gönüllerine hitap etmek, halk nezdinde meşruiyet kazanmak için vaazlarında/sohbetlerinde ayetleri ve hadisleri sıkça kullanmaktadır. Gülen, grup kimliğini inşa edişinde de Hz. Muhammed'in ve Sahabenin hayatını bir bilgi kaynağı olarak insanların zihnine nakşetmeye çalışmıştır.

Gülen, bir sohbetinde müntesiplerini içine düşebilecekleri güç durumlara karşı uyarırken bile ayete ve hadise şöyle referansta bulunmaktadır: “*Bazen zulmü Firavunlar, Nemrutlar yapacak, bazen münafıklar yapacaklar. Bazen de Müslümanlığı sindirememiş insanlardan sıkıntı çekeceksiniz. Çekme sizin kaderiniz, çektirme de onların huyları olacak. Bütün bunları bilerek bu yolda iseniz, dişinizi sıkıp sabredeceksiniz.*

¹ وَلَنبَلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ

Dişini sıkıp sabredenleri, tebşir buyur. Sabır kurtuluşun sırlı anahtarıdır” (Gülen, 2015). Başka bir sohbetinde “*Eğer imanınız varsa dayanacaksınız, dişinizi sıkacaksınız. Bu dünya, dayanma dünyasıdır, darılma dünyası değildir*” sözlerini sarf etmiştir (Gülen, 2014). Burada Cemaat lideri, iman sahibi olmayı hizmet hareketi için sabretmeye bağlamış. Cemaatten ayrılmayı, hizmeti terk etmeyi imanı terk etmek ile bir görmüştür.

Fetullah Gülen, Kırık Testi isimli kitabında “*Onlar öyle bir topluluktur (cemaat) ki, onlarla oturup kalkan kimse tâli'siz olmaz*”² hadisince cemaatle birlikte olanın şaki muamelesi görmeyeceğini söylemiştir (Gülen, 2016). Gülen hadiste geçen “topluluk” ifadesini cemaatine tahvil etmiştir.

Gülen sohbetlerinde Hz. Muhammed, olağanüstü, mucizevi, maddeten ve manen ulaşılması güç bir Peygamber olarak tasvir edilmektedir. Hz. Muhammed'i bu çerçevede görmek, Hz. Peygamberin birtakım olağanüstü güçlere sahip olduğu yanılığını da doğurmaktadır. Fakat Kur'an'a baktığımızda, Hz. Muhammed'in yalnızca bir beşer olduğu pek çok ayette vurgulanmaktadır.³ Fakat Gülen, Hz. Peygamberin beşeri yönünü göz ardı etmiş görünmektedir. Sonuç itibariyle, Hz.

¹ Bakara 155

² Bkz.: Buhari, daavat 66; Müslim, zikr 25.

³ Bkz.: İsra, 17/93; Fussilet, 41/6, Kehf 18/110

Muhammed'e duyulan muhabbet, Hz. Muhammed'in kutsallaştırılmasına sebep olmuştur. "*İnsanlığın iftihar tablosu*" (Müsbet Hareket, 2015), "*Yüzünü yere koyduğunda Allah'ın O'nda tecelli ettiği Peygamber*", "*Yusuf'un güzelliğiyle kendinden geçen kadınlar Hz. Muhammed'i görselerdi o bıçakları sinelerine saparlardı*", "*Peygamberin köyünün bir avuç toprağını cihana değişmem*" (Sohbetler, 2016a) şeklindeki ifadeler Hz. Peygamberi yücelten, onu ulaşamaz ve örnek almayı güçlendirecek bir boyuta taşımaktadır.

Gülen'in vaazlarında, sohbetlerinde belirgin şekilde sahabe hayranlığı ve sevgisini dile getirdiği görülmektedir. Gülen'in sahabe anlatısına bakılacak olursa, genel olarak amacının müntesiplerini infaka, hoşgörüyeye, zorluklara karşı mücadele etmeye, sabırlı olmaya dönük olduğu görülebilir. Diğer taraftan Gülen, müntesiplerinin yaşantısını sahabenin yaşantısına özendirmeye de çalışmaktadır. Sahabeyi ibadet kahramanı, infak etme kahramanı, i'layı kelimetullah⁴ kahramanı, Allah yolunda mücadele etme kahramanı olarak göstermektedir. Gülen, Müslümanlığın sahabicesini ihya etmek, canlandırmak istemektedir (Hicranınla Yandım, 2016). Özellikle Gülen, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali (Gülen 1, 2017) Musab b. Umeyr (Gülen, 2017), Zübeyr b. Avvam, Abdullah Bin Huzâfe es-Sehmi (Hey Gidi Günler, 2015) ve pek çok sahabeyi çile, ıstırap, yokluk-yardımlaşma günleri ve mücadeleleri ile anılmıştır. Gülen, sahabenin yoksulluğuna rağmen inancı ile zorluklara nasıl göğüs gerdiğini dillendirmiş ve sahabe ile müntesipleri arasında bir bağ/birlik kurmaya çalışmıştır. Gülen, o dönemin güç şartları içerisinde yılgınlık göstermeyen sahabe karşısına kendi müntesiplerini koymuş ve müntesiplerinden tıpkı sahabe gibi sabır ve sebat istemiştir. Sahabenin sıkıntılı günlerine vurgu yapmasının ardında, Gülen'in müntesiplerine inandıkları "hizmet hareketi" sebebiyle zulüm görebileceklerine ve zor günlerle karşılaşabileceklerine hazırlama söz konusudur.

Fetö, sohbetinde sahabenin dışında velilerin, Gazali, Hasan Şazeli, İmam Şafi, Ebu Hanife, Ahmed b. Hanbel gibi önemli İslam âlimlerinin örneklerini de vermiştir ve onların din adına zorlu hayatlar yaşadıklarını anlatmıştır (Gülen 2, 2015).

Görüldüğü gibi Gülen, vaazlarında sahabe anlatısını gerçeklikten kopararak sadece infak, mücadele, kahramanlık

⁴ Allah'ın varlığını, birliğini, İslâm'ın yüceliğini ve Kur'an-ı Kerim'in üstünlüğünü savunmak anlamına gelir.

üzerine inşa etmiştir. Bu, Fetö'ye tabi olanların sahabeye dair gerçeklik algısını zedelemiştir.

Gülen vaazlarında, sohbetlerinde müntesiplerine bir yol haritası da çizmektedir. Kullandığı hadis, ayet ve diğer argümanların müntesiplerini yönlendirme amaçlı olduğu söylenebilir. *“Baskı gördükçe huzurlarını artırmış, ihlasta derinleşmiş, kalp ve ruhun hayatına merdivenler koymuş, asansörler bağlamış, ‘cismaniyetten uzaklaşma, hayvaniyeti terk etme, beşeri garizelere ebedi veda etme’ mülâhazası ile kendilerini adeta unutmış, unutulmaması gerekli olan şeye tutunmuşlar. Evet, sizin yolunuz bu...”* (Bamteli, 2017a) Gülen, müntesiplerini ferdiyetçilikten uzaklaştırarak cemaat içerisinde anlam kazanmanın, Cemaat için çalışmanın yolunu açmaya çalışmaktadır.

Rüya, İlham, Keşif ve Keramet

Dini grup liderlerine ilahi bir misyon yüklemek, liderlerin sahip olduğu ve aktardığı bilginin de ilahi kaynaklı olduğunu akla getirebilir. Dini gruplarda liderlerin, Hz. Peygamberle görüşüğünü ima ve iddia etmesi, gördüğü rüyaların “hakk” olduğunu söylemesi; ilham, keşif ve keramet yoluyla aktardığı bilgilerin kesin, mutlak, doğru bilgi olarak algılanmasına sebep olabilmektedir.

Hâlbuki bir bilgi kaynağı olarak Kur'an'da rüyaya bakıldığında, konu ile ilgili ayetlerde mutlaka bir peygamber (rüyayı gören ya da rüyayı yorumlayan olmak üzere) merkezde bulunmaktadır. Dolayısıyla rüyanın bir bilgi kaynağı olarak kabulü, bir peygamber tarafından ve doğru bir şekilde tabir edilme şartına bağlanmaktadır (Ökten, 2015: 224). Kelâm âlimlerinin kanaatine göre de rüya, kesin bir bilgi vasıtası değildir; dolayısıyla rüyasında Hz. Muhammed'i görerek ondan talimat aldığını söyleyen kimselere itibar edilmemelidir. Hz. Peygamber, *“Uyanıncaya kadar uyuyan kişiden kalem kaldırıldı”* buyurmuştur.⁵ Buna göre mükellef olmayan bir kişinin uykusunda gördükleriyle amel edilmemektedir (Çelebi: 307). Buna karşın Gülen, konuşmalarında Hz. Peygamber ile iletişim içerisinde olduğunu, O'nu rüyalarında gördüğünü sık sık vurgulamaktadır. Gülen, Türkiye'de verdiği vaazlarından birinde Hz. Muhammed için *“Kendisi adına yapılan bu türlü toplantıların hemen hepsinde hazır bulunuyor. Eğer benim mevcudiyetim, Hz. Muhammed'in burada huzuruna mani değilse, tereddüt etmeden söyleyeyim o içinizdedir şu anda”* demiştir (Sohbetler, 2016). Aynı şekilde Gülen, 7 Nisan 1991 tarihli vaazında *“Elimi elime*

⁵ Buhâri, “Talâk”, 11; “Hudûd”, 22; Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 17.

koydum, ‘Şunu benim arkadaşlarımın eli say yâ Rasulallah’, dedim. Bu cemaat Allah’ın elini tutmaya niyet etmiş gibidir.’ ifadesini kullanmıştır (Olağanüstü Din Şurası, 2016: 43).

Fetullah Gülen, rüyaların İslam geleneğinde, özellikle de Hanefi-Mâturîdî gelenekte delil oluşturmadığını bildiği halde rüyaların kesinliği konusunda bir algı yaratmaya çalışmaktadır. Gülen, rüyasını anlattığı bir vaazında *“Ben cehennemün önünde kollarımı açmış, sel gibi cehenneme akan insanları durdurmaya çalışıyordum. Sonunda dayanamadım, kenara çekildim. Vallahi bu cemaatten hiç kimse onların içinde yoktu”* demiştir (Çakır, 1990: 108). Gülen, rüyası yoluyla, müntesiplerinin cehennem ehli olmayacağını izahını yapmaya çalışmaktadır. Bir başka sohbetinde *“...Her rüya misal âleminde bir tenezzühtür. Ve rüyalar kıyamete yakın yalan söylemez olur”* (Demir, 2017) diyerek kendince rüyalarının sahilliğine ve dini bir bilgi kaynağı olabileceğine işaret etmiştir.

Gülen’e rüya ve Perşembe günleri ruh âleminde Hz. Peygamberle görüşmeleri sorulduğunda, *“Bunların hepsi, maksatlı olarak uydurulmuş, hayal mahsulü olmaktan öte hiçbir değer taşımamaktadır.”* şeklinde cevap vermiştir. Fakat Gülen, sık sık kendiliğinden konuşmadığını ve konuştuklarının kendisine manevi âlemden gönderildiği intibasını da vermektedir (Arslan, 2016: 73).

Gülen, bütün işlerinde rüyaları dini bilgi kaynağı olarak görmektedir. Gülen, özellikle örgüte saf ve temiz insanları çekmek ve yaptığı işlerin meşruluğunu vurgulamak için rüyalardan faydalanmıştır. Cemaatin özellikle sıkıntıya girdiği konularda, problemleri çözmek için rüyaları kullandığı açıktır (Çağrı, 2014). Cemaat üyelerinden biri, rüyasında Hz. Peygamberin *‘tweetleri ikiye katlayın’* dediğini görmesi üzerine Gülen’in: *‘Siz de katlayın o zaman.’* cevabını verdiğini kaydedilmiştir (Arslan, 2016: 74). Gülen’in rüya bilgisine verdiği değer, bu örnek üzerinden anlaşılabilir. Gülen, doğrudan zikretmese de müntesipleri arasında onun gaybî bilgiye sahip olduğu düşünölmekte ve Gülen, bu algıyı yıkmamakta aksine destekleyici ifadeler kullanmaktadır.

Allah’ın sevdiği kullarının gönüllerine çeşitli konularda bilgiler vermesi anlamına gelen ilham, keşif ya da sezgi Kelam âlimlerince bilgi kaynağı olarak kabul edilemez. Gazali’nin keşif ve kalbi müşahade metodu olarak kabul ettiği ilham ve sezgi, temel bilgi kaynaklarına aykırı olmaması, Kur’an ve Sünnetin bütönlüğüyle çelişmemesi şartıyla, doğrudan bilgi kaynağı olarak değil, dolaylı ve açıklayıcı bilgi kaynağı olarak kabul

edilebilir (Düzgün, 2013: 310). İlham, bir bilgi değil, bilgiye zemin oluşturan temel insani yetenek olarak görülmektedir. İlhamın dinde herhangi bir konunun doğruluğuna delil olarak kullanılamayacağı, dolayısıyla bilgisel bir değeri olmadığını ise ilk kez Mâturîdî ifade etmiştir (Ay, vd., 2011: 176).

Keramet konusuna gelinecek olursa, Allah'ın sâlih, takvâlî, velî kullarından zuhur eden olağanüstü hal olarak bilinen keramet, sübjektif dini bir tecrübe olması sebebiyle dini bilgi kaynağı olarak görülmemektedir. Ayrıca velî olmak için olağandışı olay göstermek gibi bir şartın naslarda zikredilmediğini, kerametlerin daha çok müritlerce uydurulmak suretiyle salih insanlara atfedildiğini görülmektedir. Velilerin eşyaya hükmettiğini iddia etmek, keramet gösterdiklerini söylemek, Müslümanları hayatın gerçeklerinden uzaklaştırıp hayal dünyasına sevk etmektedir (Yavuz, t.y: 269). Gülen, İzmir'de bir vaazında; "*Çok yakında Rusya'nın gümbür gümbür yıkılacağını göreceksiniz*" demiştir. Altı ay sonra Rusya'nın çökmesiyle Gülen'in kerametinin çıktığı yorumu yapılmış fakat bunun keramet değil, istihbarat meselesi olduğu sonradan anlaşılmıştır (Veren, 2007: 34).

Bir sohbetinde ise Gülen, Allah'ın veli kullarının vilayetini ispatlamak için belirli kerametler ihsan ettiğini söyledikten sonra Bediüzzaman Said Nursi'den bir örnek vermiştir: "*Hz. Pir diyor ki: 'Yangın bir dükkânı yakaladı. Ondan sonraki dükkânda risaleler ve cevşenler vardı. O dükkân yanmadan yangın öbür dükkâna atladı, diğer dükkân yandı'*" (Gülen, 2011). Gülen, kerametın risalelere zarar vermeyecek şekilde gerçekleştiğini Said Nursi'den aktarmıştır.

Feyiz yoluyla insanın kalbine ulaştırılan bilgi anlamına gelen ilham, genel geçerliliği bulunan kesin bilgi kaynağı olmayıp dinî alanda delil olarak kullanılamaz (Yavuz, t.y: 98-99). Gülen, bir sohbetinde "*İlham, rüya tabirine apayrı bir mana kazandırır. İlhamsız yapılan tabirler sathidir, zorlama ile yapılmıştır. Bilhassa mübarek yer ve zamanlarda içimize gelen esintiler mühimdir. Ben şahsen abdest alırken ve namaz kılarırken içime gelen esintilere önem veririm*" diyerek rüyanın, ilhamla tabir olunacağını ve ilhamın kendi tecrübe ettiği bir bilgi olduğunu söylemiştir (Demir, 2017). Bir diğer sohbetinde, "*Ben vahiyyle müeyyid birisi değilim. Benim kulağıma fısıldanan, gözüme aksettirilen veya kalbime duyurulan ihsaslarıma seslenen bir şey varsa ben onu kitap ve sünnetle test ederim. Allah'ın kelamına Sünnet-i seniyyeye uygun düşüyorsa ben buna itibar ederim*" diyerek kendisine bazı bilgilerin ilham olduğunu ve bunları Kur'an ve sünnet bağlamında değerlendirdiğini belirtmiştir (Gülen, 2011).

Görüldüğü üzere, Gülen vaazlarında ve sohbetlerinde dinde doğrudan bir bağlayıcılığı olmayan rüya, ilham, keşif ve kerameti sıkça kullanarak müntesiplerine manevi tecrübeler yaşama üzerinden bir bilgi sunmaktadır.

Yayın Grupları (TV, radyo, dergi, kitap, gazete vb.)

Dini gruplarda grup üyelerinin mensubiyet şuurunun zedelenmemesi için, medyatik unsurlar kontrol edilmektedir. Grup üyelerinin okuyacağı kitaplar, dergiler, gazeteler önceden belirlenmektedir. Bu bağlamda değişen sosyal şartlar ve yeni nesilde yükselen eğitim seviyesi, dini grupların lider kadrolarını yeni tedbirler almaya götürmüştür. Lider kadrolar, eserler yazarak⁶/yazdırarak kendi modern iletişim vasıtaları olacak yazılı ve görsel kurumlarını kurarak ortaya çıkan ihtiyaçları karşılama yoluna gitmişlerdir (Sarıkaya, 2001: 54).

1970'li yılların sonuna doğru yayına başlayan Sızıntı dergisinin amacı, Kur'an ve sünnete dayalı bir yayın yapmak değil; hizmet adı altında her tarafa, her gönle sızdırmaktır. (Arslan, 2016: 104- 105). “*Merhametin yok diyelim nefsine, merhamet etmez misin evladına*” sloganıyla ortaya çıkan Sızıntı, Temmuz 2016'ya kadar aralıksız olarak yayın hayatına devam etmiştir (TBMM, 2017: 225). Sızıntı dergisi, Bilim ve Teknik dergisinin Cemaatin teolojik yorumuyla ele alınmış şekli olarak görülmüştür. Çeşitli bilimsel yazıların içerisine Gülen'in sözleri, ayetler ve hadisler yerleştirilerek yeni bir içerik oluşturulmuştur (Çakır, 1990). Ayrıca Sızıntı dergisi, Gülen'in müntesiplerine çeşitli mesajlar verme aracı olmuştur. Cemaatin gündemi de, buradan oluşturulmuştur ve aktarılmıştır. Sızıntı dergisinin yanında bir diğer dergi Aksiyon da, yeni talebelere, üniversiteye hazırlananlara, sempatizan gruplara karşı nabız tutma aracı olarak kullanılmıştır. Yeni karşılaşılan insanların Cemaate yönelik ilgisi dergiler üzerinden ölçülmüştür. Kişiler, Gülen'in kitaplarını, Cemaatin dergilerini, Zaman gazetesini okuyup okumamasına göre farklı kademelerde cemaatin içine alınmıştır (Veren, 2007: 82).

Gülen Cemaati, özellikle 1990 yılından sonra çok hızlı gelişmeye başlamış ve basın-yayın alanında güç kazanmıştır. Fetö'nün basın, yayın ve medya üzerinde gücünü artırmasında

⁶ Lider adına başka isimlerin eser yazdığı görüldüğü gibi liderler farklı bir isim kullanarak eserler vermişlerdir. Bkz. Abdulfettah Şahin. Sızıntı dergisi editörü Fetullah Gülen'in mahlasıdır.

yapılan yayınların etkisi olduğu gibi, Gülen'in mesajlarının müntesipleri tarafından takip edilmesi de önemli bir rol oynamaktadır.

Gülen, medyadaki hâkimiyetini Zaman gazetesi ile kurmuştur. Gülen, Zaman gazetesini, Özal, Demirel ve Çiller hükümetlerinin desteğiyle Türkiye'nin önde gelen gazetelerinden biri haline getirmiştir. Zaman, Müslüman Türk nüfusuna sahip 13 farklı ülkede basılmış ve 2002'ye gelindiğinde Türkiye'nin en büyük beşinci gazetesi olmuştur (Yavuz, 2005: 258).

Yayın grupları, Gülen'in ideolojisi ve gündemi ve doğrultusunda şekillenmiştir. Örneğin, Gülen'in diyalog projesini destekleyici içerikte Zaman Gazetesi'nde çeşitli yazarların yazıları yayınlanmıştır. Bir köşe yazısında "*Ehl-i kitapla temel noktalarda birlikteyiz. Amentüde ittifakımız vardır. Temelde ittifak varken, teferruattaki ihtilaflara takılıp kalmak makul değildir*"⁷ (TBMM, 2017: 102-103) sözleri çarpıcı şekilde Gülen'in kaleminden çıkmış gibidir. STV'de yayınlanan bir dizide, "*Başka dinden olanlarla cennette buluşabilir miyiz?*" sorusuna "*Evet, Allah yapılan iyilikleri karşılıksız bırakmaz*" cevabı verilmiştir (STV, 2016). Basın yayın yolu ile Gülen, algı yönetimi yoluyla insanların zihin dünyalarında dinler arası diyalogu meşru göstermekte ve dine hizmet ettiği imajı çizerek yayın organlarını araçsallaştırmaktadır.

Gülen, kendi ismiyle de dergi ve gazetelerde yazılar yazmış, Samanyolu TV'de röportaj vermiş, sohbetlerini yayınlamış ve bu yollarla bağlılarına mesajlar vermiştir. Yapılan her türlü yayının Gülen'in izni ile gerçekleştiği izlenimi verilmiştir. Hz. Peygamber'i bu âlemde ve rüyalarında gördüğünü vaaz ve sohbetlerinde sıkça anlatan Gülen, Samanyolu TV'nin 'Şefkat Tepe' isimli dizisinde Hz. Muhammed'i ışık huzmesi şeklinde gösterecek noktaya gelmiştir (TBMM, 2017: 138). Gülen'in medyayı elinde bulundurması, çıkan gazete ve dergileri bizzat görüp onayladıktan sonra basıma geçilmesi de, Gülen'in müntesiplerine bu yayınlarda dine mugayir bir şeyin olmadığını göstermek içindir. Gülen otoritesinin, hâkimiyetinin yayın ve medya gruplarının da üzerinde olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan Cemaatin diğer bilgi kaynakları, Gülen'in kitapları ve vaaz CD'leridir (Tatlıcan, 2014). Gülen telif eserlerini de bu bağlamda öne çıkarmaktadır. Işık evlerinde, öğrenci yurtlarında namazlardan sonra Nur Risaleleri, Gülen'in kitapları okunmaktadır (Veren, 2007: 130). Gülen'in En-Nuru'l-Halid (Sonsuz Nur), İrşat Ekseni gibi kitapları yurtdışında üniversitelerde ders kitabı olarak okutulmaktadır. (Bamteli,

⁷ Ahmed Şahin, "Ehl-i kitapla amentüde ittifakımız var!", 17 Nisan 2000 Pazartesi tarihli Zaman Gazetesi

2017b). Cemaat liderinin kitaplarına bakıldığında, kullanılan sembollerin, kitaplar için seçilen isimlerin (Varlığın Metafizik Boyutu, Kalbin Zümrüt Tepeleri vb.) Cemaatin ezoterik yapısını yansıttığı görülmektedir. Nitekim Gülen'in 9 seri hâlinde bastığı Prizma kitabı, "*İster vehbî, ister kesbî yollarla elde edilen ışık tayfları misillü bilgilerin, önce tasnifinin yapıp sonra zaman, mekân ve şahıs unsurunun nazara alınarak muhataplarının idrakleri ölçüsüne indirgendiği bir kitaptır: Prizma*" şeklinde tasvir edilmektedir (Demir, 2017). Bu tasvirden yola çıkarak mahiyetinin herkes tarafından kavranmasının zor olduğu, üst bir bilgiden yararlanarak ve ondan süzülerek Prizma'nın ilham ile yazıldığı düşünülebilir.

Gülen'in müntesiplerinin faaliyet alanı, yalnızca kitap, dergi okumakla sınırlı değildir, ABD sohbetleri Youtube üzerinden her hafta Herkül Nağme ve Bamteli kanallarından yayınlanmaya devam etmektedir.

Türkiye'de yayın kuruluşlarını etkin bir şekilde kullanan Fetö, 2017'ye gelene kadar 3 haber ajansı, 16 televizyon, 23 radyo, 45 gazete, 15 dergi, 29 yayın evi ve birçok dağıtım kanalını elinde tutmuştur (Cumhuriyet, 2016). Fetö, oluşturduğu yayın grupları ağıyla Cemaat mensuplarını kontrol altına almıştır. Fetö, medyaya, basına, yayın ağlarına sahip olmanın Türkiye'de vermiş olduğu güç ile Cemaate insanların katılımını arttırmış ve Cemaati çekici, cazip hale getirmiştir.

Propagandalar, Manipülasyonlar

Dini gruplarda liderler, "karizmatik ikna" denilen bir yöntem kullanmaktadır. Ateşli vaazlarda ise ikna iletişimi, bir propagandaya dönüşmektedir. Başarılı bir propagandada, belirli şeyler üzerinde düzenli tekrarlar yapılır, duygusal mesajlar verilir ve dinleyicinin tecrübeleriyle bağlantı kurulur (Büyükkara, 2007: 126).

Son dönemlerde insanları dini gruplara katılmaları için manipüle etme odaklı internet üzerinden pek çok bilgi kullanılmaktadır. İnternet ile sosyal ağlarda ve video portallarında kolaylıkla propaganda yapılmaktadır. Ayrıca kamuya açık İslam konuşmaları, bilgi materyali dağıtımı (kitaplar, dergiler vb.), yardım toplama maksatlı düzenlenen organizasyonlarda, kapalı toplantılarla propaganda faaliyetleri sürdürülmektedir (Kocadağ, 2015: 254).

Fetullah Gülen'in propaganda vasıtaları televizyonlar, radyolar, dershaneler, yurtlar, yurt içi/yurt dışı özel okullar, vakıflar, özel şirketler idi. Ayrıca muhtelif dönemlerde yapılan

kamp çalışmaları, propaganda maksatlı olarak kullanılmaktaydı (Şener, 2010: 201). Yayın grupları üzerinden sohbetler/vaazlar, röportajlar, makaleler, videolar, mesajlar ile Gülen Cemaatinin propagandası yapılmakta idi. Kamuoyunun dikkatini çeken propaganda amaçlı etkinliklerin merkezinde Said Nursi'nin "İman, Hayat ve İktidar" görüşü vardı (Şener, 2010: 122). Bu doğrultuda Cemaat tarafından yapılan pek çok program, konferans, toplantı, Cemaatin adam kazanmasını sağlamıştır. Ayrıca bu programlar sonrasında toplanan himmet paraları da, cemaat propagandasının başarılı bir şekilde yapıldığını ortaya koymuştur.

Fetullah Gülen'in önceleri hizmet ve ihlas ile yola çıktığı lanse edilmekteydi. Fakat sonrasında himmet'in bu hareket için bir araç ve Fetö propagandasının bir parçası olduğu görülmüştür. Gülen, 'himmət'i Hz. Peygamber'in Tebük Seferi için yaptığı infak talebinden esinlenerek açıklamaya çalışmıştır. Gülen, yardım yapabilecek güçteki insanları bir araya topladıktan sonra onlara infak etmenin, yardımlaşmanın önemini önce ilgili ayet, hadislerle dayanarak ve sahabenin hayatından örnekler vererek anlatmıştır. İçinde bulunulan zaman ve şartlarla Hz. Peygamber dönemini özdeşleştirmiş, muhatap kitlenin sahabenin izdüşümünde bir topluluk olduğunu telkin etmiştir. Böylece hayırsever insanlardan duygu sömürüsü yoluyla himmet paraları toplanmıştır (Arslan, 2016: 83). Başka bir örnek verilecek olursa, Ramazan ayında iftar sonrasında yurt dışındaki Cemaat okullarının faaliyetleri iftara katılan insanlara izletilerek Cemaatin propagandasını yaptığı bilinmektedir (TBMM, 2017: 80). Zaten dini duygulanım içerisinde olan insanlar bir de milli duygularla etki altına alınmaya çalışılmıştır. İnsanlar dini bir kaygıyla hayır yaptıklarını düşünseler de aslında manipüle edilmişlerdir.

Gülen'in yurt içinde, yurt dışında gidilmeyen yerlere gidilmesini, yeni insanlara ulaşılmasını istemesi de propagandasının bir parçasıdır. Nitekim bir vaazında, "...Her yerde bir ocak tütürünüz. Onu, Muhammedi ruhla tütürünüz, Kurani ruhla tütürünüz, onu Allah'ın rızası ve hoşnutluğu etrafında tütürünüz" ifadelerini kullanmıştır (Sohbetler, 2016). Hizmet, cemaat için bir propaganda aracı olmuştur ve bu da infakla, çok çalışmak ve cemaatin her istediğini yapmak, gidilmemiş yerlere gitmek, alanı genişletmek Fetö tarafından istenmiştir.

Gülen, Cemaat üyesi olmayı öyle yüceltiyor ki bir vaazında adeta Cemaat içerisinde olmak, Cemaat hiyerarşisi içerisinde yer almak bile bir propaganda malzemesi haline geliyor: "Siz,

peygamberlik davasında peygamberin yolunda gidiyorsunuz. Hiçbir veli, hiçbir hak dostu, siz bu hizmeti devam ettirdiğiniz sürece sizin aşk, heyecan ve ihlasınıza ulaşamayacaktır. Siz ayrı bir kuşakta ayrı bir kutupta bir başka velayeti temsil ediyorsunuz. Siz sahabe veliliğini temsil ediyorsunuz” demiştir (Sohbetler, 2016). Cemaat içinde bulunmaya öyle kutsiyet atfedilmekte ve bunun adeta ‘sahabe veliliği’ olduğu söylenmektedir.

Gülen, vaazlarından birinde hizmete zarar gelmemesi için intihar etmeyi düşündüğünü, zaman zaman Afrika çöllerine gidip izini kaybettirmeyi yahut bir binanın köşesinden kendini aşağı atmayı düşündüğünü söylemiştir. Allah ve peygamberden intiharın büyük bir günah olduğunu öğrendiğini fakat hizmet için bunun yapılabileceğini, her şeye katlanacaklarını belirtiyor. O, *“Yapılacaksa böyle bir fedailik, çarparız kendimizi ateşe ve kayboluruz”* demiştir (Ağlayan Gözlere, 2012). Gülen, kendince “hizmet”i İslam’ın önüne koyarak İslam’a ters düşecek bir hüküm vermiştir. Gülen, Cemaat propagandasını bu şekilde yapmaktan geri durmamış hatta daha da ileri giderek cemaat dışı hayatın cehennem olduğu, cemaatten çıkanın bir daha iflah olmayarak cehenneme sürükleneceğini söylemiştir (Şener, 2010: 122). Cemaate bağlılık dinin esası; cemaatten çıkmak ise, dinden çıkmak olarak gösterilmiştir. Fetö, insanların elinden sorgulama, akıllarını kullanma, hizmetten geri dönme haklarını almış ve insanları bu şekilde manipüle etmiştir.

Gülen, hizmetin propagandasını daha etkili yapmak için peygamber, sahabe hayatı anlatısı ve çeşitli metaforlar kullanmaktadır. Etkili, coşkulu konuşma, gözyaşı, ağlama ile hitap edilen grupta fedailik, kendini adama, harekete geçme ve harekete katılma düşüncesi oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu inanç bağlılığı da kesin ve körü körüne bir inanca dönüşebilmektedir.

Gülen, bir vaazında bedevi bir topluluktan Müslüman bir topluluk ortaya çıkarmasında itaatin önemli olduğunu vurgulamıştır. *“Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Peygambere itaat edin ve sizden olan ulu’l-emre itaat edin.”* ayetini⁸ okuduktan sonra *“Arkadaşlarımızın hizmeti imaniye ve Kur’aniye adına aldığı kararlarda bize itaat etmek düşer. ‘Asya’ya gidelim, okul açalım, himmete müracaat edelim, gazete, mecmua çıkaralım’ konularında oturulup konuşuluyorsa bu sahaların hepsinde vazife*

⁸ Nisa 59

verilen insanların itaat etmeleri icap eder, arkadan gelenlerin de onlara itaat etmesi beklenir” (Sohbetler, 2016) diyerek Gülen, Cemaat hiyerarşisinde üstlerine itaat etmesini istemiştir. İtaat, Cemaate katılanların vazifelerini yerine getirmeleri için ayet ile temellendirilip bir propagandaya dönüştürülmüştür. Ayrıca Cemaatte verilen emirlerin ardında *‘mutlaka bilmediğimiz bir hikmet vardır’* ön kabulü de insanları manipüle olmaya hazır hale getirmiş ve Cemaat propagandasını beslemiştir. Cemaat hiyerarşisinde yer alan imamlar da (medya imamları, kıta imamları, akademik kadro imamları vs.) Fetö propagandası için çalışmış ve bu doğrultuda dini argümanları kullanmıştır -İmam kavramının kullanılmasının da dini bir referansa sahip olduğu unutulmamalıdır-.

Hz. Peygamber döneminin iyi bilinmesi ve o dönemin bugüne taşınarak yorumlanması konusunda konuşan Gülen, *‘Meseleyi, kaynağı, doneleri Hz. Peygamber döneminden alarak yorumları bu döneme göre yapma’* gerekliliğinden bahsetmiştir. Müntesiplerinin eksiklerinin seminerlerle giderilmesini gerektiğini vurguladıktan sonra, *“Yoksa celb etmek istediğimiz, cezbetmek istediğimiz insanlar cemaatten kaçabilirler, uzaklaşabilirler”* demiştir (Gülen, 2011). Buradan hareketle, Gülen’in Cemaate çekmek istediği insanlara ayrı bir ihtimam gösterdiği ve onlar için özel bir çalışma da sürdürdüğü ortadadır.

SONUÇ

Fetullah Gülen, Cemaat öğretisinin merkezine aldığı Kur’an’ı ve sünneti vaaz/sohbetlerinde, propagandalarında, yaptığı basın/yayınlarda etkili şekilde kullanmıştır. Gülen, hizmet hareketi adını verdiği bu ‘proje’ ile insanları planlı bir şekilde ve kitleler halinde Cemaatine çekmeye çalışmıştır. Bunu yaparken de Kur’an’ı, sünneti, sahabe anlatısını dilinden düşürmeyerek kendini sahil bir yolun temsilcisi olarak gösterme çabasındadır. Gülen, toplumun Kur’an’a, sünnete, sahabe yaşantısına ilişkin hassasiyetini kullanarak, insanları etkilemiştir. İnfak çerçevesinde himmet paraları toplanmış, itaat ile Cemaat dışında hareket edemeyen müntesipler yetiştirilmiştir. Rüyalar ile sıkıntıya düşülen konular çözülmüş ve Hz. Peygamber adeta Cemaat toplantılarında ve organizasyonlarında bulundurulmuştur. Aklın, sorgulamanın önemsizleştirildiği bu yapı içerisinde bilinçler ‘İslam’a hizmet’ adına zehirlenmiştir. Fetö’nün ortaya çıkardığı bu kötü tablo, dini gruplara ve cemaatlere mensup Müslümanlara dair olumsuz bir algının oluşmasına sebep olmuştur.

KAYNAKÇA

Ağlayan Gözlere, (2012). “Hocaefendi hizmet benim sevgilim oldu...” <https://www.youtube.com/watch?v=8Gt7VoJdk78> 01.03.2017

Arslan, H. (2016). Dini Gruplar ve Siyaset 2 FETÖ/ PDY, Ankara: Ankara Okulu

Ay, M., Düzgün, Ş. A., Esen M., (2011). Sistematik Kelam, Ahmet Akbulut (Ed) Ankara: Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları

Bamteli (2017a). “İtirafçı Kılıklı Müfteriler” <https://www.youtube.com/watch?v=wULKUc3AjAE> 13.04.2017

Bamteli (2017b). “Mahpuslar, Mazlumlar, Muhacirler” https://www.youtube.com/watch?v=_eoOdTtny4s 18.05.2017

Büyükkara, M. A. (2007). “*Dinî Grup Yapılarında Dine İlişkin Muhtemel Anlama ve Temsil Sorunları*” İslam Araştırmaları Dergisi, S: 7

Cumhuriyet (2016). http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/575381/iste_kap_atilan_45_gazete_16_televizyon_16_dergi_3_haber_ajansi_ve_2_3_radyonun_ismi.html 20.06.2017

Çağrı T. (2014). “Cemaat, ‘rüya’ ile kandırıyor” <http://www.yeniakit.com.tr/haber/cemaat-ruya-ile-kandiriyor-12786.html> (25.01.2017)

Çakır, R. (1990). Ayet ve Slogan, İstanbul: Metis Yayınları

Çelebi, İ. (t.y.). TDV İslam Ansiklopedisi C:35 <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=350307> 19.04.2017

Demir, H. (2017). “*Ezoterik Radikal Bir Nifak Hareketi Olarak FETÖ*” Diyanet Aylık Dergi S: 313.

Düzgün, Ş. A. (Ed) (2013). Kelam El Kitabı, Ankara: Grafiker Yayınları

Gülen, F. (2011). “Usuluddin” <https://www.youtube.com/watch?v=9Dl0HF3RCMI> 15.05.2017

Gülen, F. (2014). “İmanınız varsa dayanacaksınız.” <https://www.youtube.com/watch?v=5g86cyBaLYk> (20.03.2017)

Gülen, F. (2015). “Gönülden Nağmeler. Sabredenleri Müjdele...” <https://www.youtube.com/watch?v=EAy5abkLNnA> (27.03.2017)

Gülen, F. (2016). https://books.google.com.tr/books?id=1FPzCwAAQBAJ&pg=PT2313&lpq=PT2313&dq=onlar+oyle+bir+topluluktur+ki+onlarla+oturup+kalkan&source=bl&ots=me9uCuDW9c&sig=ULNHUWJ82pIChyqoTApQsTHLM-c&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwi6r-bk6u3TAhXmCJoKHZYkD_cQ6AEIjAA#v=onepage&q=onlar%20oyle%20bir%20topluluktur%20ki%20onlarla%20oturup%20kalkan&f=false 04.04.2017

Gülen, F. (2017). “Musab b. Umeyr” <https://www.youtube.com/watch?v=6io44BleRmc> 15.05.2017

Gülen 1 (2017). “Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali ve sahabe-i kiram efendilerimizin teâvünü” <https://www.youtube.com/watch?v=GIXpWO8BbWw> 15.05.2017

Gülen 2. (2015). “Sabredenleri Müjdele” <https://www.youtube.com/watch?v=EAY5abkLNnA> 15.05.2017

Hey Gidi Günler (2015). <https://www.youtube.com/watch?v=yRXmQsUOH90> 15.05.2017

FETÖ İstismarı, (2016). “Sayısız FETÖ istismarı Diyanet Raporunda” <http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/09/22/sayisiz-feto-istismari-diyamet-raporunda> (25.01.2015)

Hicranınla Yandım (2014). “M.Fethullah Gülen Hocaefendi - Sahabe Fedakârlığı” <https://www.youtube.com/watch?v=p4rbaAy1gzg> (21.03.2017)

Kaya, E. (2017). “Dini Grupların Dini Bilgi Kaynaklarını Kullanımı (Gülen Cemaati Örneği)” *Turkish Studies Darbe Sayısı Özel*, 12, (16) ss. 346-360.

Kocadağ, Y. (2015). “*Selefilik: Sebepleri, Tehlikeleri ve Karşı Stratejiler*” *Mezhep Araştırmaları*, 8, (2) ss. 254.

Müsbet Hareket (2015). <https://www.youtube.com/watch?v=s4yMFNgiiWk> 19.04.2017

Olağanüstü Din Şurası (2016). “Dini İstismar Hareketi FETÖ/PDY” <https://webdosya.diyamet.gov.tr/anasayfa/UserFiles/Document/TextDocs/9a7d78e1-1513-4ef7-b294-e24dd4151b33.pdf> erişim 10.04.2017

Ökten, G. (2015). “*Kur’an’a Göre Bilginin Kaynakları*” *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S: 39

Sarıkaya, M. S. (2001). “*Dini Zihniyetimizin Oluşumunda Dini Tarikat ve Cemaatlerin Olumsuz İz Düşümleri*” İnsan Bilimleri Araştırmaları Dergisi, S: 5-6,

Sevinç B. (2012). “Dini Grupların Hafıza Zinciri Olarak Vaazın Araçsallığı: Kotku ve Gülen Örneği” Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 53: (2)

STV (2016). “Hristiyan ve Yahudilerin Cennete gitme bölümü” <https://www.youtube.com/watch?v=cPES4SfeCzU> 18.05.2017

Sohbetler (2016a). “M.Fethullah Gülen Hocaefendi - Derleme Vaaz IZDIRAP” https://www.youtube.com/watch?v=-_3uZKsi0wM (15.03.2017)

Sohbetler (2016b). “M.Fethullah Gülen Hocaefendi - Cesaret ve Korkmama” <https://www.youtube.com/watch?v=7zu8AgyqnyQ> (11.03.2017)

Sohbetler (2017). “Şadırvan Cami Sohbeti” <https://www.youtube.com/watch?v=yOCzqEH4EFM> 19.04.2017

Şener N. (2010). Ergenekon Belgelerinde Fetullah Gülen ve Cemaat, İstanbul: Destek Yayınevi

Tatlıcan, İ. (2014). “Nurculuk ile Gülen Cemaati Arasındaki 8 Fark” <http://www.risalehaber.com/nurculuk-ile-gulen-cemaati-arasindaki-8-fark-200369h.htm> (11.04.2017)

TBMM. (2017). “FETÖ/ PDY Meclis Araştırma Komisyonu Raporu” t24.com.tr/files/20161222094641_yeni-duzeltilmis-rapor-15.12.2016.pdf 21.04.2017

Turan, A. (2017). “Said-i Nursi ve Nurculuk” <http://omu.dergipark.gov.tr/omuifd/issue/20305/215578> 05.02.2017

Veren, N. (2007). ABD'nin Truva Atı Fetullah Gülen Hareketi: Kuşatma <https://docs.google.com/file/d/0B1uPmG61ZGd0TFVMclZOZ2ZuQXc/view> 10.02.2017

Yavuz, H. (2005). Modernleşen Müslümanlar Nurcular, Nakşiler, Milli Görüş ve AK Parti, İstanbul: Kitap Yayınevi

Yavuz, Y. Ş., (ty). Tdv İslam Ansiklopedisi C:25 <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=250269> 04.05.2017

